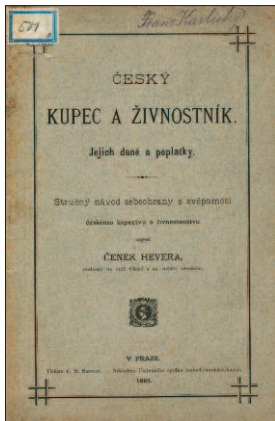

Český kupec a živnostník – jejich daně a poplatky

Pod tímto názvem vyšel u nás v roce 1885 spis z pera Čenka Hevery (1836-96), politika a spisovatele, poslance Českého zemského sněmu a rakouské Říšské rady. Podtitul zní *Stručný návod sebeobrany a svépomoci českému kupectvu a živnostenstvu* a pro nás je pozoruhodný tím, že stručně, srozumitelně a přehledně uvádí daně a poplatky, které tehdy živnostníci a další osoby

samostatně výdělečně činné odváděli – a můžeme tak do jisté míry srovnat jejich tehdejší zátížení s dnešním, a udělat si obrázek, jakou hodnotu vlastně reálně představovaly peníze, které známe z nominálních hodnot starých poštovních známek a kolků.

Pokud jde o daně, ty byly za Rakousko-Uherska několikero druhu. *Daň výdělková*, což byl v podstatě poplatek za právo podnikat, činila zhruba 3 % z předpokládaného čistého výtěžku živnostního, byla paušální, stanovovala se na rok, platila se pololetně dopředu a z hlediska jejího vyměřování byli podnikatelé rozděleni do čtyř hlavních tříd: 1. Velkopřemyslníci (továrníci); 2. Obchodníci; 3. Živnostníci (menší průmyslníci, řemeslníci); 4. Osoby provozující živnost jen dočasně (jejichž seznam tvořil překvapivě pestrá směs - patřili sem učitelé hudby, tance, šermu, jazyků, burzovní senzálové, notáři, agenti, advokáti, povozníci a nosiči). Daň byla stanovena na základě zařazení do té které třídy a v jejím rámci skupiny, a dále podle velikosti města či obce podnikání. Ročně činila nejvýše 1.575 zlatých (nejvyšší VIII. třída velkopřemyslníků) a nejméně 2 zlaté a 10 krejcarů (povozník I. třídy v místě s méně než 1.000 obyvateli). Vyučování na venkově bylo zřejmě placeno tak bídně, že je u něj jmenovitě uvedeno „prósto daně“ (což se ale týkalo jen míst s méně než 4.000 obyvateli, jinak se platily 2 zlaté a 10 krejcarů, a v Praze a Brně o polovinu více).

Daň z příjmů platili nájemci pozemků a nemovitostí, zaměstnanci, pensisté, umělci, lékaři a ranhojiči, a dále ti, kdo měli příjem z úroků a cenných papírů. Odstupňována byla podle výše příjmu a činila 1 až 10 %. Tuto daň neplatili dělníci a pomocníci, a dále ti, kdo byli poplatníky „nejmenší daně výdělkové“.

Poplatníci *daně domovní* se dělili na dvě skupiny – na ty, kdo nemovitosti pronajímali a na ty, kdo je sami užívali. Tato daň byla poměrně vysoká, činila 5 až 20 procent z čistého výnosu u činžovních domů, a 1,50 až 220 zlatých u vlastního bydlení (nejnižší částka se vztahuje na obydlí o jedné místnosti, nejvyšší na palác o 40 místnostech – za každou další se platilo po pěti zlatých).

Tyto jistě rozumně - a záviděníhodně nízkou nastavené - sazby daní však stát v dobách tísně výrazně „mimořádně“ zvyšoval, a to i o 70 až 100 %. Další daně a poplatky vybíraly zemské úřady, okresy, města, obce, ale i církve ... což vcelku idylický obrázek z úvodu článku staví do poněkud jiného světla.

Už tehdy se vybírala *daň z převodu nemovitostí*, která činila 1 až 3,5 %, podle délky vlastnictví, a zajímavé je, že čím delší dobu jste nemovitost vlastnili, tím vyšší byla daň.

Pro zajímavost uvedme, že v roce 1885 hodlal stát vybrat na přímých daních, poplatcích a clech bezmála 100 milionů zlatých, přičemž poplatníků daně výdělkové bylo 734.000 a celkem měli uhradit 10 milionů zl. (průměrně tedy něco přes 13 zlatých za osobu).

A nyní přicházejí kapitoly, kvůli nimž o této brožůře píšeme. Jde o *kolkovné* (nalepovací listinné kolký jsou už dlouho součástí našeho oboru pod názvem fiskální filatelie) a o *poštovní sazby* a poplatky.

Obecně se dá říci, že v té době (práce vyšla v roce 1885) se tradičně kolkoval skoro každý papír, který se vyskytl v obchodním styku. Především šlo o účty nad 10 zlatých (do této částky byly od kolkovného osvobozeny), přičemž do 50 zlatých se platil 1 krejcar za arch, nad 50 zlatých pak 5 krejcarů, a částka postupně rostla až do 16 zlatých při účtu do 24.000 zlatých, nad to pak 1 zlatý za každých 1.500 zl. Kolkovaly se i směnky, a to od 7 krejcarů poplatku za směnku do 20 zlatých, až po desítky zlatých za směnky na tisíce zl. Obdobné sazby platily pro dluhopisy, služební listiny, různé smlouvy, kupní smlouvy, potvrzení o výhrách v loteriích apod. Zajímavý je přesný návod, jak kolký znehodnocovat – mělo se to dít rukopisným přepsáním, přičemž přes dolní část kolků muselo být provedeno datum a místo vystavení listiny nebo podpis vystavitele (obojí v plném znění). Dnes už zní kuriózně, že při vyměřování poplatků z obchodních knih se brala v úvahu i velikost jejich stránek v čtverečních centimetrech, a počet stran v nich.

Při ověření listiny u notáře se hradilo kolkem 10 krejcarů, za potvrzení podpisu u veřejného úřadu 1 zlatý. Vandrovní knížky byly kolkovány 15 krejcarů, pokud patřily „čeládcům, chasníkům, pomocníkům a učedníkům“, ostatní hradili 1 zlatý. Na poslední vůli se lepil kolek v ceně 1 zlatý. Vyhlášky menšího formátu 1 krejcar, většího 2 kr. Žádosti o propuštění šlechtictví a vyznamenání se kolkovaly 5 zl., žádost o povolení prodeje poštovních známek 1 zl.

Následuje *Zákon ve příčině obchodu líhovinami*, přičemž „obchod s líhovinami (rumem, kořalkou, rosolkou, likéry apod.) v nádobách uzavřených v množství jakémkoli jest živností svobodnou; živnostenský výčep a prodej v malém podroben jest úřední koncesi.“ Poplatek za výčep líhovin se hradil pololetně, byl paušální a jeho výše byla odvozena od počtu obyvatel obce – od 5 zlatých v obci do 500 duší až do 50 zl. v městech nad 100.000 obyvatel.

Náklad na poštovníctví a telegrafy

v Rakousku rozpočten pro rok 1885 na	21,587.490 zl.
příjmy tohoto oboru vypočítány pro týž rok na	26,317.100 „
jeví se tedy přebytek	4,729.610 „
(na Čechy 2,298.940 zl.)	

Jednotlivé příjmy roku předešlého jevíly se takto:

poštovné z dopravy listin	12,483.000 zl.
„ „ zásylek	8,200.000 „
poplatky z telegrafu	3,948.600 „
„ za dopravu osob	184.800 „
„ z telefonů	125.580 „
„ z novin	964.500 „

Počet podaných depeší obnášel	938.448
„ došlých „ „	1,122.662
„ přepravných „ „	2,163.040
Poštovních známek, kувérů, tiskopisů prodáno	354,645.400 kusů

Dopraveno bylo:

dopisů	276,878.300 „
kořespondenčních listků	58,755.200 „
tiskopisů	39,964.300 „
vzorků	8,022.100 „
novin	81,302.500 „
úhrnem	464,922.400 kusů
balíčků	9,446.760 „
peněžních dopisů	11,272.200 „
cenných zásylek	13,208.100 „
úhrnem	33,927.060 kusů
Poštovních poukázek dopraveno	10,180.720 „
v ceně 379,925.383 zl.	

Na malé ploše jsme uvedli mnoho čísel, a tak by jistě bylo zajímavé vědět, co vlastně reálně představují - jakou měla tehdejší měna hodnotu ve srovnání s dneškem? Jde to ale vůbec zjistit? O to se už pokoušeli různí autoři, například historik Josef Pekař v díle *Kniha o Kosti* (1910), v němž mj. zkoumal ekonomické otázky v dějinách panství Kost v sedmnáctém až devatenáctém století. My máme poněkud snadnější situaci, protože se zajímáme o kratší období, v němž byla navíc měna pevně svázána se stříbrem a zlatem. Jednou z cest ke srovnání je tedy cena těchto drahých kovů. V roce 1885 byl už vyřešen problém klesajícího poměru ceny stříbra vůči zlatu (ten v roce 1871 činil 15 : 1, zatímco v roce 1888 už 22 : 1), a tak se můžeme opřít o obsah drahého kovu v oběžných mincích.

Mince, nazývaná tehdy *zlatý*, byla ve skutečnosti stříbrná a obsahovala 11,11 gramu ryzího kovu. Současná cena stříbra činí zhruba 13,50 Kč za gram, což by odpovídalo **cca 150 Kč za 1 zlatý**. V roce 1892 byly zlaté nahrazeny rakouskými korunami, a to v poměru 1 zl. = 2 K, obsah ryzího kovu však tomu neodpovídal, u korunové mince činil jen 4,2 g, takže současná cena běžného exempláře činí zhruba 60 Kč.

Použijeme-li pro srovnání cenu zlata, jehož aktuální cena je zhruba 860 Kč za gram, můžeme vyjít ze zlaté desetikoruny, která obsahovala 3,04 g ryzího kovu, což v dnešních cenách představuje něco nad 2.600 Kč. Desetikoruna byla ekvivalentem pěti zlatých, jeden zlatý v tomto přepočtu tedy představuje **520 Kč**.

Obě čísla (150 Kč při použití stříbra a 520 Kč při použití zlata) se značně liší, důvodem je skutečnost, že nůžky mezi cenami obou kovů se v průběhu doby

ještě více rozevěřely – dnešní poměr je už 64 : 1 (navíc cena zlata v nedávné době dramaticky vzrostla – před tím se po dlouhou dobu zlatá desetikoruna prodávala za cca dva tisíce Kč, což by v přepočtu na zlatý představovalo cenu zhruba 400 Kč). Pro zjednodušení vezměme střed mezi oběma údaji ($(150 + 520) / 2$), který činí **335 Kč** za jeden tehdejší zlatý (při použití předchozí ceny zlata by to bylo **275 Kč** za 1 zlatý).

Další cestou je porovnání výdělků a cen tehdy a dnes. J. Sejbal v knize *Základy peněžního vývoje* (Brno, 1997) uvádí, že v polovině 80. let 19. století činil měsíční plat úředníka 25 zlatých a zedníka 35 zlatých (abychom se dostali na dnešní mzdy, museli bychom v obou případech použít přepočty minimálně jako u zlaté desetikoruny, tedy 520 Kč za jeden zlatý, ale spíše ještě vyšší). Kilogram másla stál 1 zlatý (dnes stojí cca 180 Kč; takže vychází poměr 1 : 180), sádla 0,70 zl. (dnes 70 Kč; poměr 1 : 100), mouky 0,2 zl. (dnes 20 Kč; rovněž 1 : 100), litr vína 0,15 až 0,30 zl. (dnes od 40 Kč; 1 : 130 - 260). Košile stála 1,5 až 2,75 zl., kalhoty 4 - 9 zl., kabát 11 - 25 zl. (všude poměr zhruba 1 : 100). To jsou značně rozdílné údaje, rozšiřující přepočítací poměr zlatého na interval 1 : 100 - 520 Kč.

Pro zpřesnění výpočtu zkusme použít poštovní poplatky, které jsou nám samozřejmě nejbližší. Sazba za přepravu dopisu ve váze do 20 gramů ve vnitrostátním styku činila ve zkoumaném roce 1885 pět krejcarů - a dnes je 13 Kč. Mechanickým přepočtem (20×13) dojdeme k poměru **1 zlatý = 260 Kč**. Měna byla v té době poměrně stabilní (už jsme řekli, že byla vázána na zlato, z něj byly raženy mince) a uvedená poštovní sazba platila až do roku 1916 (tehdy ovšem už v přepočtu 1 : 2 na korunovou měnu činila 10 haléřů). To by znamenalo, že **1 rakouská koruna = 130 Kč**.

Ověřme to na několika příkladech. Ve statistických ročenkách se uvádí, že např. v roce 1910 činila denní mzda dělníka 3 až 4 koruny, což by odpovídalo dnešním 390 - 520 Kč, měsíčně tedy zhruba deset až třináct tisíc Kč (vyjdeme-li z „poštovního“ údaje 1 K = 130 Kč). Kilogram žitného chleba stál 30 haléřů, dnes cca 40 Kč (poměr 1 : 130). Z inzerátů v dobovém tisku víme, že oběd v hotelové restauraci v centru Prahy v prvním desetiletí minulého století stál asi jednu korunu (což dnes zní až neuvěřitelně, ale nezapomínejme, že to byla desetina zlaté rakouské desetikoruny!). V našem pracovním „poštovním“ přepočtu by to mělo odpovídat 130 Kč, a podobnou částku dnes opravdu najdeme napsanou křídou na vývěsních tabulích řady pražských restaurací.

No vída, útlá brožurka o pouhých 42 stranách, zasutá kdesi v hloubi knihovny, léta neotevřená, a co všechno jsme se z ní dozvěděli! Přehledné a srozumitelné, bez balastu nepotřebných informací. Jaký rozdíl proti dnešním daňovým tlustospisům, na jejichž výklad aby si jeden vzal advokáta. (A to dodnes slyšíme, jaká za Rakouska vládla byrokracií!) Vysvětlení tohoto vstřícného přístupu přitom najdeme hned na první straně obálky: Brožuru totiž vydal Ústřední spolek maloobchodníků-kupců, tedy profesní sdružení, které se opravdu bralo za zájmy svých členů, v praxi i v parlamentu. A proč je to teď jinak? Odpověď je nasnadě: Znáte snad dneska nějaké takové? FB